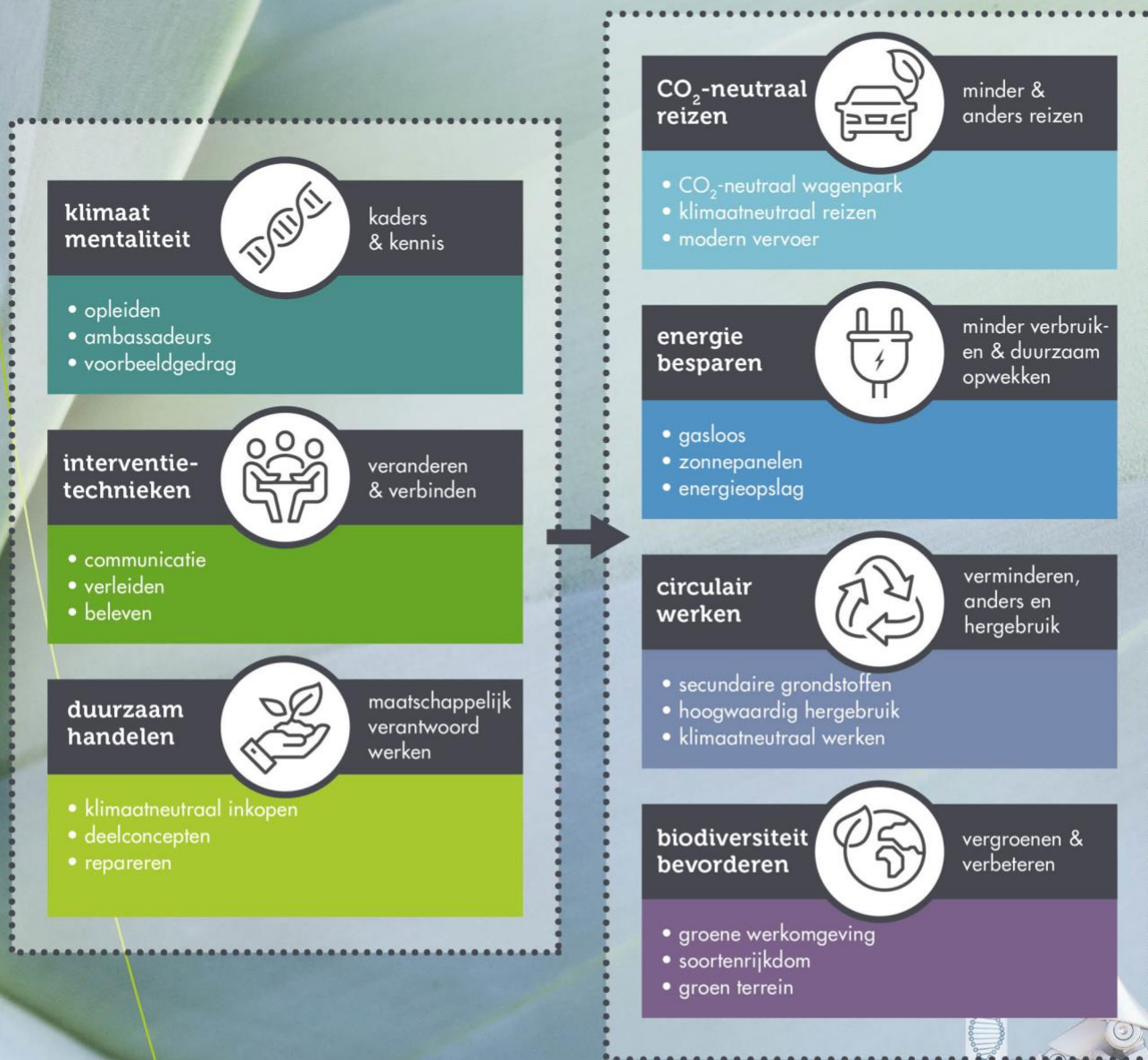

ACTUALISATIE PROVINCIAAL KLIMAATPLAN

80% klimaatneutraal in 2030 • Doelen en reductiemaatregelen

INHOUD

SAMENVATTING ACTUALISATIE KLIMAATPLAN INTERNE ORGANISATIE 2022-2025	4
VOORWOORD EN AMBITIE	6
DE ACTUALISATIE	6
CO ₂ -VOETAFDRUK	7
ENERGIE	7
AFVAL	8
GOED VOORBEELDGEDRAG	8
1 INLEIDING	10
1.1 DE OPGAVE	10
1.2 ACHTERGROND	12
1.3 LEESWIJZER	15
2 TERUGBLIK 2018-2021	17
2.1 HET REFERENTIEJAAR 2018	17
2.2 CERTIFICERING CO ₂ -PRESTATIELADDER	18
2.3 REALISATIE PER THEMA	18
3 AANPAK 2022-2025	20
3.1 DE THEMA'S	20
3.2 DOELEN 2022-2025	21
3.3 KLIMAATMENTALITEIT	22
3.4 INTERVENTIETECHNIKEN	23
3.5 DUURZAAM HANDELEN	23
3.6 CO ₂ -NEUTRAAL REIZEN	24
3.7 ENERGIE BESPAREN	24
3.8 CIRCULAIR WERKEN	25
3.9 BEVORDEREN BIODIVERSITEIT	25
3.10 TOTAALOVERZICHT 2030	26
4 OVERIGE ONDERWERPEN	28
4.1 EISEN CO ₂ -PRESTATIELADDER	28
4.2 CO ₂ -BEPRIJZING	29
4.3 MONITORING	29
4.4 COMMUNICATIEPLAN	31
4.5 UITGANGSPUNTEN	33
BIJLAGE A: ACTIEPLAN PER THEMA PER JAAR	35

SAMENVATTING ACTUALISATIE KLIMAATPLAN INTERNE ORGANISATIE 2022-2025

Vanuit onze voorbeeldfunctie is de provinciale organisatie op niveau 5 van de CO₂-Prestatieladder gecertificeerd. Hiermee zijn we de verplichting aangegaan om actief in te zetten op reductiemaatregelen in zowel de organisatie als de keten. Het referentiejaar is 2018 met een CO₂-uitstoot van circa 1,7 miljoen ton per jaar. Deze bestond voor circa 5.000 ton uit bedrijfsvoering en voor circa 100.000 ton uit beheer en onderhoud van wegen en de OV-concessies. Het resterende deel heeft betrekking op de uitstoot die gepaard gaat met het gebruik van de provinciale wegen.

In het voor u liggende plan beperken we ons tot de beïnvloedbare emissies. Dit betekent dat we naast het bedrijfsvoeringdeel ook ons beleid en de daarbij behorende activiteiten om de keten te beïnvloeden hebben meegenomen. Dus alles wat via een inkoopfunctie in de markt wordt gezet (onze aanbestedingen en concessieverstrekingen) is onderdeel van onze reductiestrategie.

We hebben niet alleen maatregelen gedefinieerd op het gebied van CO₂-reductie, maar we verstaan onder klimaatneutraliteit ook energieneutraal en afvalloos.

In de periode 2018-2021 hebben we al enorme stappen gezet om te komen tot een klimaatneutrale organisatie. Zo is de CO₂-uitstoot van onze bedrijfsvoering sinds 2018 gehalveerd en hebben we door actief in te zetten op een klimaatneutrale infrastructuur 30% kunnen besparen op onze werkzaamheden rondom onze infrastructuur. Door het besluit om busconcessies alleen nog maar te verstrekken aan vervoerders die CO₂-neutraal rijden, is per eind 2021 een besparing van 25% gerealiseerd.

Natuurlijk zijn we er nog niet. Om de wettelijke doelen te halen, moeten we nu aan de slag met het veranderen van onze patronen en is het van belang dat we soms andere keuzes maken. In deze actualisatie van het interne klimaatplan hebben we dan ook gekozen voor drie thema's rondom ons gedrag en handelen en vier rationele thema's die aansluiten bij het Gelders Klimaatplan (2021).

Samengevat: het realiseren van ons doel om de CO₂-uitstoot in onze bedrijfsvoering met 80% te reduceren in 2030 (ten opzichte van 2018) is realistisch. Het energieverbruik wordt teruggedrongen en onze eigen duurzame opwek stijgt door het plaatsen van zonnepanelen op de daken. Onze energie-inkoop daalt daardoor met 80%. Ons bedrijfsafval zal met 80% dalen. Bovendien zetten we in op circulariteit waardoor we minder en/of duurzamer gaan inkopen. Wij hebben berekend dat het voor de resterende periode tot 2030 € 7 miljoen gaat kosten, exclusief extra grote opwekinstallaties zoals een windturbine. Dit bedrag valt binnen het door PS hiervoor beschikbaar gestelde budget.

Hoe gaan we dat doen?

Wij maken onderscheid in twee clusters: de mens en haar gedrag en de harde, meetbare beleidsmaatregelen.

1) Beïnvloeden gedrag

Onder dit cluster valt alles wat nodig is om ons patroon en ons inzicht in klimaatneutraal handelen te bevorderen. Dit doen we door:

- de klimaatmentaliteit verder aan te wakkeren;
- interventietechnieken in te zetten;
- duurzaam handelen te verwachten.

De bijbehorende acties leveren tot en met 2030 een CO₂-reductie op van 6.839 ton, het netto-energieverbruik daalt met 1.250 MWh en de benodigde financiering is circa € 1,3 miljoen.

2) Beleidsmaatregelen

Onder dit cluster valt alles wat nodig is aan maatregelen om een duurzame keuze te realiseren. Deze klimaatneutrale keuzemaatregelen zijn in vier thema's onderverdeeld:

- CO₂-neutraal reizen
- Energie besparen
- Circulair werken
- Biodiversiteit bevorderen

De bijbehorende acties leveren tot en met 2030 een reductie op van 786.046 ton CO₂ en het energieverbruik op gebruiksgoederen zal met 5.542 MWh positief worden beïnvloed. De benodigde financiering is circa € 4,3 miljoen.

Welke doelen hebben we gesteld voor 2025?

In 2025 is het resultaat van de meer dan 190 opgenomen maatregelen en acties:

- 40% CO₂-reductie op de beïnvloedbare activiteiten (scope 1, 2 en 3 upstream);
- 30% minder energie-inkopen en 100% gasloos*;
- 50% afvalreductie.

De doelen voor 2030 zijn 60% CO₂-reductie (scope 1, 2 en 3 upstream), 80% minder energie-inkopen en 80% afvalreductie. Voor wat betreft de CO₂-reductie is het oorspronkelijke doel van 80% reductie voor bedrijfsvoering blijven staan.

Naast budget voor bovenstaande clusters is er ook budget gereserveerd voor integraal projectmanagement en ondersteunend duurzaamheidsadvies. Voor de periode tot 2030 is hiervoor circa € 1,4 miljoen gebudgetteerd.

* Gasloos is afhankelijk van de strategische verkenning steunpunten en districtskantoren. Mocht besloten worden om vanuit andere dan duurzame redenen het tempo te veranderen, dan zullen we versneld een actualisatie van de doelen en acties uitvoeren.

VOORWOORD EN AMBITIE

Als provincie Gelderland hebben wij de ambitie om in 2030 als organisatie 80% klimaatneutraal te zijn (doel klimaatplan interne organisatie (2018)). Om deze ambitie te bewerkstelligen, is in 2018 het interne provinciale klimaatplan opgesteld. In dit klimaatplan wordt stilgestaan bij verschillende facetten van de organisatie die bijdragen aan de klimaatvoetafdruk van de provincie Gelderland.

Eind 2021 is begonnen met de actualisatie van dit plan. Allereerst omdat er nu ook een Klimaatwet is, allerlei klimaatakkoorden zijn ondertekend en er een Gelders Klimaatplan is gepubliceerd. Daarnaast zijn er door innovaties en technische vooruitgang nieuwe inzichten en mogelijkheden ontstaan waar wij op willen aansluiten. Met deze actualisatie is ons interne klimaatplan hierop herijkt en waar nodig aangepast.

Tegelijk met de actualisatie van het interne klimaatplan hebben we een tussenmeting per 2021 opgenomen. Het gedetailleerde actieplan voor de periode 2022-2025 is ook nu weer als bijlage bijgevoegd. Tevens is een inschatting gemaakt van de hiervoor noodzakelijke uitgaven.

Om klimaatneutraliteit te kunnen bereiken, zal worden ingezet op minder vervuiling en anders werken, maar vooral ook op bewustwording, verandering en zichtbaar goed voorbeeldgedrag van de medewerkers. De provincie Gelderland heeft inzicht in welke stappen moeten worden gezet (de opgave) om deze ambitie waar te maken met een daarbij behorend actieplan inclusief de financiële consequenties.

DE ACTUALISATIE

In de zomer van 2019 is de Klimaatwet aangenomen en gepubliceerd in het Staatsblad. Hiermee is invulling gegeven aan het akkoord van Parijs. De provincie Gelderland heeft vooruitlopend op al deze ontwikkelingen duurzaamheid al jarenlang hoog op de agenda staan. Diverse moties en nota's zijn gepasseerd. In februari 2018 is de Omgevingsvisie vastgesteld en in 2021 is het klimaatplan voor de gehele provincie gepubliceerd, het Gelders Klimaatplan.

Het interne klimaatplan (gepubliceerd in 2018) is gebaseerd op de toenmalige ontwikkelingen en conform de Omgevingsvisie van de provincie Gelderland: het bereiken van CO₂-neutraliteit, energieneutraliteit en afvalloos zijn. Bijna vier jaar later is gekozen om het interne klimaatplan te actualiseren en te laten aansluiten op het Gelders Klimaatplan.

Daarnaast is de provincie Gelderland begin 2019 gecertificeerd op de CO₂-Prestatieladder. In eerste instantie op niveau 3 en in 2020 op het hoogste niveau, niveau 5. Hierdoor is de aansluiting met het interne klimaatplan veranderd. Volgens de CO₂-Prestatieladdermethodiek moet je op het hoogste niveau niet alleen de CO₂-uitstoot van de direct beïnvloedbare activiteiten opnemen, maar ook de indirect beïnvloedbare gerelateerd

aan bezittingen. Om de aansluiting met de CO₂-Prestatieladder te houden, is daarom ook gekozen om het interne klimaatplan te actualiseren.

De laatste reden voor het actualiseren van het interne klimaatplan, is dat het een dynamisch plan is. In eerste instantie waren daarom alleen de eerste jaren in detail uitgewerkt. De actualisatie geeft nu invulling aan de acties voor de periode 2022-2025.

Het gehanteerde referentiejaar is 2018. In het oorspronkelijke klimaatplan was 2018 gebaseerd op een schatting. In dit rapport is uitgegaan van de gerealiseerde cijfers over 2018 conform de CO₂-Prestatieladdermethodiek, niveau 5.

CO₂-VOETAFDruk

De CO₂-voetafdruk van de provinciale organisatie is 1.759.941 ton in het referentiejaar 2018 (rapport verantwoording CO₂-Prestatieladder 2020). Ten opzichte van de voetafdruk zoals gerapporteerd in het klimaatplan 2018, is dit een enorme verhoging. Door de certificering op niveau 5 van de CO₂-Prestatieladder hebben we steeds meer inzicht gekregen in waar de CO₂-uitstoot ontstaat. Daarnaast verplicht de CO₂-Prestatieladdermethodiek ons om de niet beïnvloedbare CO₂-uitstoot inzichtelijk te maken. Dit betekent dat de CO₂-uitstoot gerelateerd aan ons bezit (de provinciale wegen) ook in de voetafdruk moet worden meegenomen. Deze CO₂-uitstoot is berekend aan de hand van de gemiddelde CO₂-uitstoot van een vervoersmiddel in Nederland gerelateerd aan de verkeersintensiteit op de Gelderse provinciale wegen (in 2018: 1,7 megaton CO₂). Hieronder een overzicht van de CO₂-voetafdruk van de gehele organisatie volgens de CO₂-Prestatieladdermethodiek niveau 5.

(Getal*ton CO ₂)		2018*	2021**	Doel 2025	Ambitie 2030
Bedrijfsvoering	Energie	492	338	69	69
	Zakelijk vervoer	1.081	880	40	40
	Inkoop producten/diensten	1.037	670	163	63
	Woon-werkverkeer	1.553	1.100	575	175
	Afval	818	850	609	559
	Overig bedrijfsvoering	45	32	32	32
Subtotaal bedrijfsvoering		5.026	3.870	1.488	938
	Aanbestede werken	37.566	30.000	26.690	16.990
	Inkoop grondstoffen	1.197	1.100	850	850
	OV-concessies	62.539	40.000	32.000	24.000
	Overig	1.653.613	1.551.000	1.413.550	1.046.675
Totaal provincie Gelderland - organisatie		1.759.941	1.625.970	1.474.578	1.089.453

* 2018 is het referentiejaar.

**2021 is genormaliseerd voor de COVID-19-impact. Dit om de trendbreuk te beperken. De gerealiseerde CO₂-voetafdruk 2021 wijkt dus af (lager).

ENERGIE

Naast de CO₂-reductie is ook een doel gesteld op het verbruik en de eigen opwek van energie. De CO₂-uitstoot van het elektriciteitsverbruik is nihil door de inkoop van elektriciteit uit Nederlandse wind (groene stroom). De inkoop van warmte veroorzaakt eind 2021 een

uitstoot van 338 ton CO₂. Het doel is om in 2025 van het gas af te zijn waardoor alleen de aansluiting op stadswarmte in Arnhem nog CO₂-uitstoot veroorzaakt (69 ton).

De totale organisatie heeft in 2018 een energieverbruik omgerekend naar kWh van 11 GWh en een eigen opwek van 0,3 GWh. Naast de kantoorpanden en steunpunten zijn de grootse energieverbruikers de openbare verlichting en de verkeersinstallaties (OVL en VRI).

In 2025 is het doel het verbruik terug te brengen naar 8,1 GWh (2030: 5 GWh) en de eigen opwek te verhogen naar 0,8 GWh (2030: 1,3 GWh). Eventueel is via extra investeringen (geen onderdeel van het klimaatplan) in andere duurzame opwekking (bijvoorbeeld een windturbine) de eigen opwek verder te vergroten.

Kijkend naar de bedrijfsvoering was in 2018 het verbruik per medewerker aanzienlijk met een nettoverbruik (exclusief OVL en VRI) van 3.668 kWh per jaar. Om het goede voorbeeldgedrag te benadrukken, is het doel voor 2030 gesteld op netto 550 kWh per medewerker. In dit doel is rekening gehouden met het elektrificeren van de energievoorzieningen (toename energieverbruik door warmtepompen en elektrisch vervoer).

AFVAL

Uitgaande van de doelstelling om tot een afvalloze provincie te komen en de circulaire economie te stimuleren, is afvalreductie een ambitie in het interne klimaatplan. Het gft-aandeel (voedselverspilling) was in 2018 ongeveer 23 kg per medewerker per jaar. Het aandeel restafval (niet gescheiden afval) was in 2018 ongeveer 42%. Benchmarks geven aan dat de best presterende kantooromgevingen < 5% restafval produceren (Milieubarometer).

In 2021 is het aandeel gft teruggebracht naar 3 kg per medewerker per jaar, maar het aandeel restafval is met 48% hoger dan in 2018. Het doel om in 2030 1% restafval te realiseren (maximaal 0,5 kg per medewerker per jaar), is dan ook nog ver weg. Afvalscheiding is hierbij een cruciaal onderdeel.

Op het gebied van voedselverspilling (gft) is het streven om deze te beperken tot maximaal 2 kg per medewerker per jaar. Hierbij is rekening gehouden met de speciale functie van het restaurant in Het Gelders Huis. Het aantal vergaderingen waarbij lunches en/of warme maaltijden wordt geserveerd, is relatief hoog door de publieke functie van Het Gelders Huis. Aangezien afval een CO₂-voetafdruk heeft, worden deze doelstellingen integraal meegenomen bij de CO₂-neutraliteitsopgave.

GOED VOORBEELDGEDRAG

De resterende opgave om CO₂-neutraal te worden en het energieverbruik en aantal kilo's afval te verlagen, is fors. Het laaghangende fruit is al geplukt.

Daarom hebben we naast een plan voor de rationele opgave ook ingezet op bewustwording en gedragsverandering. Hier gaat het vooral om het goede voorbeeld geven, tenslotte $E = MC^2$:

Enthousiasme staat gelijk aan Missie x Comfort x Complimenten.

1 INLEIDING

De provincie Gelderland wil als organisatie het goede voorbeeld geven. Door gecertificeerd te zijn op het hoogste niveau van de CO₂-Prestatieladder, is meer inzicht ontstaan in waar concreet een bijdrage aan het klimaat kan worden geleverd. Meer en meer wordt het duidelijk dat het om een gezamenlijke inspanning gaat van en door alle partijen. Samenwerken, veranderen en kaders stellen zijn een paar sleutelwoorden die uit het voor u liggende plan prominent naar voren komen. Met dit interne klimaatplan willen we vooral de noodzaak tot aanscherping van duurzaam voorbeeldgedrag bewerkstelligen

1.1 DE OPGAVE

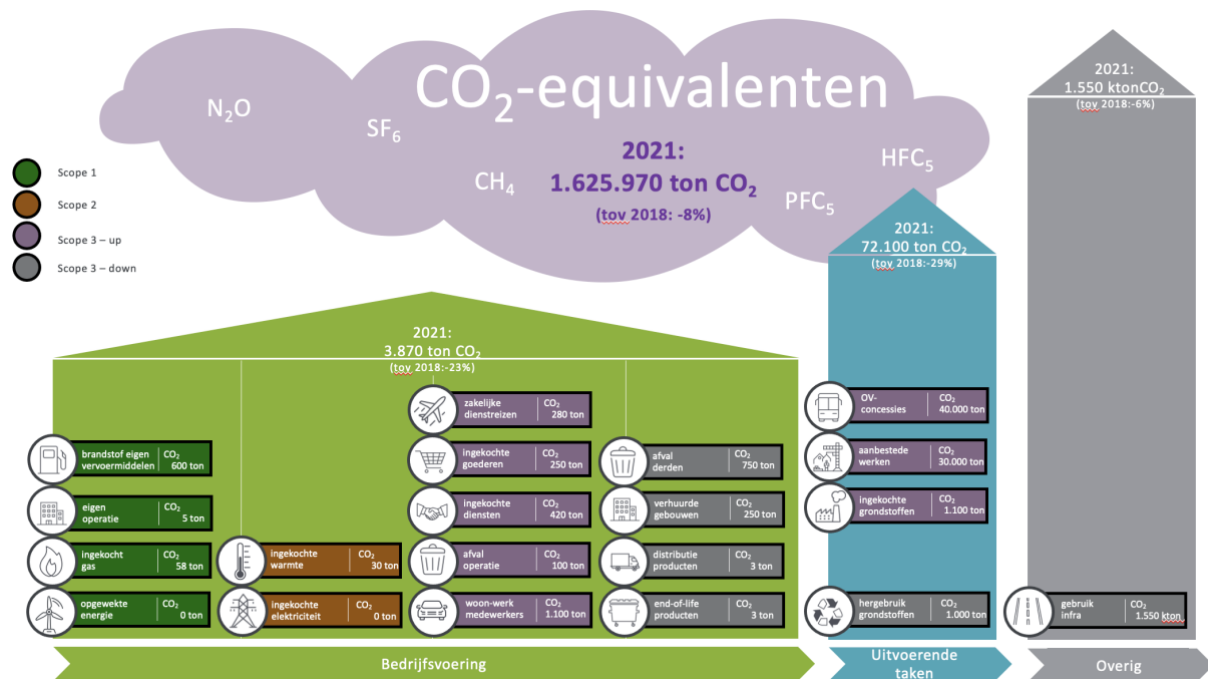
Een klimaatneutrale organisatie draagt actief bij aan het terugdringen van de opwarming van de aarde. Zij pakt de problematiek aan bij de basis door het juiste voorbeeld te geven en door in te zetten op verandering van het gedrag van medewerkers, met als doel het voorkomen en vermijden van uitstoot leidend tot een onaanvaardbaar niveau van broeikasgassen.

De CO₂-voetafdruk van de provinciale organisatie is opgesteld volgens de CO₂-Prestatieladdermethodiek. De afgelopen jaren is steeds meer CO₂-uitstoot in beeld gekomen. Met de invoering van het [Handboek CO₂-Prestatieladder 3.1](#) is de indeling van de scopes iets veranderd. De CO₂-uitstoot wordt nu ingedeeld in de volgende drie categorieën:

- Scope 1: alle emissies die binnen de organisatie direct worden uitgestoten als gevolg van de eigen activiteiten, het gebruik van brandstof voor het in eigen beheer zijnde wagenpark en de verbranding van gas.
- Scope 2: de indirecte emissies die samenhangen met de productie van de ingekochte energie en de inkoop van stadswarmte.
- Scope 3 upstream: alle beïnvloedbare (indirecte) emissies als gevolg van de activiteiten van de organisatie, zoals de CO₂-uitstoot veroorzaakt door de zakelijke kilometers gereden met privéauto's, het zakelijk vliegverkeer, de dienstreizen met het openbaar vervoer, ingehuurd diensten, ingekochte producten, het woon-werkverkeer van medewerkers en al het afval geproduceerd door de eigen organisatie. Naast deze activiteiten van bedrijfsvoering vallen hieronder ook de CO₂-uitstoot van de aanbestede werken en de uitstoot van het openbaar vervoer door de gegunde concessies.
- Scope 3 downstream: alle niet beïnvloedbare (indirecte) emissies als gevolg van het gebruik van de in bezit zijnde activa. Hieronder vallen het gebruik van energie bij verhuurde panden, afval opgehaald op de eigen parkeerplaatsen, de CO₂-uitstoot van het verkeer rijdend over

de provinciale wegen en het recycleren van overtollige materialen en grondstoffen door derden.

De stand van de CO₂-uitstoot per scope conform de CO₂-Prestatieladder per eind 2021 is hieronder inzichtelijk gemaakt. Hierbij aangetekend dat het jaar 2021 is genormaliseerd (COVID-19 effect is geëlimineerd), de werkelijke CO₂-uitstoot was lager.

Voor een CO₂-neutrale organisatie is het ultieme doel om deels via compenserende maatregelen de uitstoot van broeikasgassen in alle drie de categorieën te neutraliseren. Door het nemen van de juiste maatregelen is het neutraliseren van scope 1 en 2 relatief eenvoudig voor de bedrijfsvoering van de provincie Gelderland. Bij de indirect beïnvloedbare emissies (scope 3) ligt dat anders. Hier is er een afhankelijkheid die ligt in de privésfeer van de medewerkers of bij leveranciers en marktpartijen.

Het doel om energieneutraal te zijn, is een uitdagende doelstelling voor een organisatie. Het betekent dat een organisatie op jaarbasis net zoveel hernieuwbare energie opwekt als dat zij nodig heeft. Het energiegebruik minus de opwekking van hernieuwbare energie is het netto-energieverbruik. Bij energieneutraliteit is het netto-energieverbruik 0. Om energieneutraliteit te kunnen bereiken, zal enerzijds moeten worden ingezet op energiebesparing en anderzijds op het vergroten van het aandeel van hernieuwbare energie. Het klimaatplan gaat in op beide aspecten. Het plan geeft oplossingen op zowel het rationele en technische vlak als op het gebied van gedrags- en bewustwordingsaspecten.

De doelstelling om afvalloos te worden binnen het tijdsbestek van dit plan, is zeer waarschijnlijk niet realistisch. Afval is te scheiden in papier/karton, glas, plastic, gft, klein chemisch afval en restafval. Het klimaatplan gaat uit van het minimaliseren van afval met speciale aandacht voor plastic (volledig uitbannen), voedselverspilling (maximaal 2 kg per

medewerker) en restafval (maximaal 1%). Belangrijk hierbij is de inzet op afvalscheiding, wat voor een groot deel afhankelijk is van de houding en het gedrag van medewerkers.

Het klimaatplan zoomt in op het ultieme doel van de provincie Gelderland om in 2030 klimaatneutraal te zijn. Dit is vertaald in 80% CO₂-reductie, 80% minder inkoop van energie en 80% afvalloos. Door middel van het uitwerken van het plan in een aantal thema's kan worden gestuurd op het behalen van de afgesproken doelen per jaar. Daarnaast is bewustwording en beïnvloeding van medewerkers en betrokkenen een belangrijk onderdeel van het klimaatplan. Het succes van het plan hangt met name af van de noodzakelijke duurzame gedragsveranderingen bij alle betrokkenen.

1.2 ACHTERGROND

De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's - Sustainable Development Goals) zijn door de Verenigde Naties vastgesteld als nieuwe mondiale duurzame ontwikkelingsagenda voor 2030. Deze SDG's vervangen de internationaal afgesproken Millenniumdoelstellingen die eind 2015 zijn vervallen. De SDG's zijn van 2016 tot 2030 van kracht.

Er zijn 17 doelstellingen en 169 onderliggende targets om deze doelen te operationaliseren. Nederland heeft op het gebied van natuur en milieu al diverse doelstellingen en beleidsprogramma's opgesteld die in lijn zijn met de SDG's. Verder is de Nederlandse Klimaatwet in 2019 van kracht geworden.

Voor zover bekend en inzichtelijk zijn de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) als referentie meegenomen in het interne klimaatplan.

De provincie Gelderland heeft duurzaamheid al jaren hoog op de agenda staan. Het is dan ook belangrijk om deze context zoveel mogelijk mee te nemen in het klimaatplan. Onderstaand een overzicht van de belangrijkste moties, notities en visies zoals verwoord door de provincie Gelderland.

DE NEDERLANDSE KLIMAATWET

Eind juni 2018 is er aan de Tweede Kamer een voorstel gepresenteerd voor de Klimaatwet in Nederland. In de Klimaatwet is de wijze verankerd waarop het Nederlandse klimaatbeleid invulling geeft aan het op 12 december 2015 tot stand gekomen akkoord van Parijs.

In de initiatiefwet staat hoe sterk de uitstoot van het broeikasgas CO₂ de komende decennia moet worden teruggedrongen. De regeringspartijen en GroenLinks, PvdA en SP hebben afgesproken dat de uitstoot in 2050 met 95% moet zijn afgenomen ten opzichte van de hoeveelheid in 1990.

Met name voor de langere termijn reiken de ambities in de Klimaatwet verder dan in het vorig jaar gesloten regeerakkoord. In dat akkoord was nog geen concrete doelstelling opgenomen. Daarnaast is in de Klimaatwet vastgelegd dat in 2050 alle elektriciteit op CO₂-

neutrale wijze moet worden opgewekt. Over hoe de beoogde afname bereikt moet worden, wordt momenteel nog onderhandeld aan diverse klimaattafels.

De Klimaatwet is als referentie meegenomen in dit plan. Aan de klimaattafels wordt verder inhoud gegeven aan de Klimaatwet. Ook de ontwikkelingen voor zover bekend op deze tafels zijn als referentie meegenomen in dit plan (klimaatakkoorden).

MOTIE 59 - 2015

De provincie Gelderland heeft zichzelf tot doel gesteld om in 2030 CO₂-neutraal te zijn. In 2015 is in motie 59 het belang aangegeven van de groene kracht van de eigen provinciale organisatie. Zoals in motie 59 is verwoord, gaat het om:

- de interne CO₂-voetafdruk;
- provinciale wegen;
- provinciale gebouwen;
- kortetermijnefficiënciemaatregelen om te voldoen aan de Wet milieubeheer;
- langetermijnmaatregelen in meerjarige onderhoudsplannen;
- de uitstoot door vervoer van Gedeputeerde Staten (GS) en provinciale medewerkers;
- de verankering van duurzaamheid in het inkoopbeleid;
- voorbeeldig gedrag door andere overheden stimuleren en kennis overdragen.

In het voorliggende klimaatplan is met alle punten rekening gehouden, behalve met de maatregelen rondom de Wet milieubeheer en het punt voorbeeldgedrag andere overheden stimuleren.

NOTITIE GROENE KRACHT - 2016

In 2016 is motie 59 in de Notitie Groene kracht uitgewerkt in negen onderdelen:

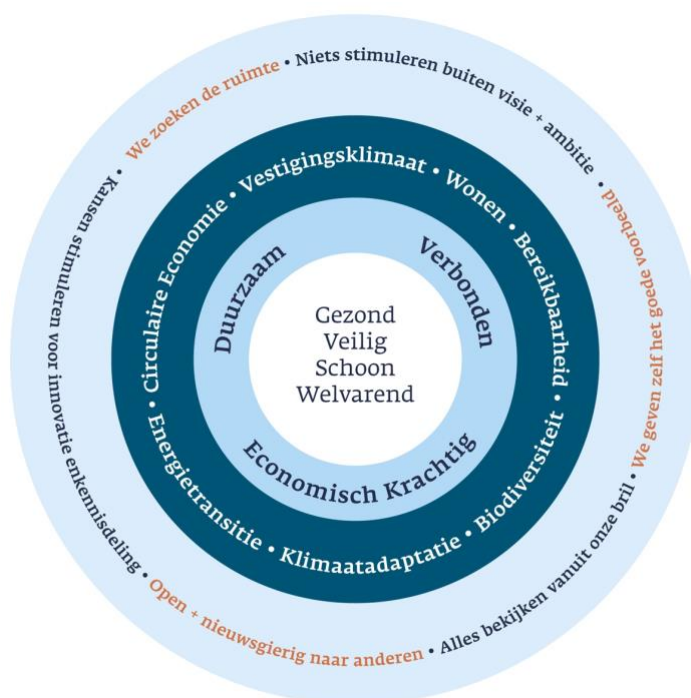
Negen onderdelen zoals benoemd in de Notitie Groene kracht:
1. Meerjarenonderhoud eigen gebouwen
2. Verlagen voetafdruk afval (eigen gebouwen)
3. Verlagen voetafdruk catering (eigen gebouwen)
4. Verlagen voetafdruk stroom inkoop (eigen gebouwen)
5. Verankering duurzaamheid inkoopbeleid
6. Voorbeeldgedrag eigen medewerkers
7. Uitstoot vervoer door GS en provinciale medewerkers
8. Voorbeeldgedrag andere overheden stimuleren
9. Energiemaatregelen in verband met de Wet milieubeheer

Deze notitie geeft een overzicht van alle activiteiten die zijn uitgevoerd, uitgezocht of verkend. Het klimaatplan zal voortborduren op de al verkende en uitgezochte onderwerpen die in deze notitie zijn verwoord.

In de kadernota Gaaf Gelderland van februari 2018 zijn de opgave, ambities en doelen geformuleerd gebaseerd op de Omgevingsvisie. Gelderland staat voor de volgende opgave:

- **Energietransitie**
In 2050 is Gelderland energieneutraal. Dat bereiken we door grootschalig besparen, opwekken uit duurzame energiebronnen en innoveren. Als tussendoel realiseren we 49% CO₂-reductie in 2030.
- **Klimaatadaptatie**
In 2050 is Gelderland ingericht op het veranderde klimaat.
- **Circulaire economie**
In 2050 is Gelderland een afvalloze provincie, met als tussenstap 50% reductie van het gebruik van grondstoffen in 2030. Afval bestaat niet meer; er zijn alleen nog grondstoffen die blijvend hun waarde behouden.
- **Biodiversiteit**
Vanaf 2019 denkt en werkt Gelderland natuur-inclusief. Biodiversiteit gaat verder dan de bekende natuurgebieden. Ook daarbuiten, in woonwijken, op werklocaties en bij infrastructuur, maakt Gelderland van biodiversiteit een kernkwaliteit. De provincie maakt werk van het herstel van de biodiversiteit.

Deze opgave is in de kadernota vertaald naar een kadernota-wiel:

De provinciale organisatie heeft op basis van bovenstaande voor iedereen werkzaam bij de provincie Gelderland de zogenoemde zes Doe-Principes geformuleerd:

1. Wij werken opgavegericht. Wij bekijken alles wat we doen door de 'bril' van een duurzaam, economisch krachtig en verbonden Gelderland en wegen deze drie aspecten consequent op elkaar. En dat bepaalt onze inzet. We zetten alles op alles, kortom, om onze doelen op deze terreinen te halen.
2. We geven zelf het goede voorbeeld op alle drie terreinen.
3. We stimuleren geen zaken die niet aansluiten op onze visie en ambitie.
4. Daar waar regels de goede ontwikkeling belemmeren, stellen we ze ter discussie en zoeken we de ruimte.
5. Waar wij kansen zien voor innovatie en kennisdeling stimuleren we dat.
6. Wij staan open voor en zijn nieuwsgierig naar de belangen van anderen en bouwen ook aan gezamenlijke agenda's.

De opgave, ambities en doelen zoals geformuleerd in de kadernota Gaaf Gelderland, doorontwikkeld in Gaan voor Gelderland in de context van de nieuwe Omgevingswet, vormen het fundament van dit klimaatplan.

In dit klimaatplan is zoveel mogelijk rekening gehouden met bovengenoemde contexten. Op basis van deze stukken en interviews zijn scenario's opgesteld en is een aanpak uitgewerkt. Meer hierover leest u in het volgende hoofdstuk.

GELDERS KLIMAATPLAN - 2021

In de Omgevingsvisie Gaaf Gelderland en in het huidige coalitieakkoord is aangegeven dat per 2030 in de provincie Gelderland 55% minder broeikasgassen moeten worden uitgestoten dan in 1990. Met de klimaatmaatregelen in het Gelders Klimaatplan moet dat doel samen met alle medeoverheden, partners, bedrijven, organisaties én inwoners worden bereikt. Met volle kracht en volle vaart op weg naar een klimaatneutraal Gelderland in 2050.

	<u>Uitstoot Gelderland</u>	<u>Reductie Gelderland</u>	<u>Uitstoot landelijk*</u>
1990	16,4 Mton CO ₂		162,0 Mton CO ₂
	7,2 Mton CO ₂ -eq		59,0 Mton CO ₂ -eq
Totaal	23,6 Mton CO₂-eq		221,0 Mton CO₂-eq
2030	7,4 Mton CO ₂	9 Mton CO₂	82,6 Mton CO ₂
	3,2 Mton CO ₂ -eq	4 Mton CO₂-eq	30,1 Mton CO ₂ -eq
Totaal	10,6 Mton CO₂-eq	13 Mton CO₂-eq	112,7 Mton CO₂-eq

Broeikasgasuitstoot in 1990 en 2030 bij een reductie van 55%.

*De landelijke cijfers voor 2030 gaan nog uit van 49% reductie.

1.3 LEESWIJZER

In het tweede hoofdstuk kijken we terug op de periode 2018-2021 van het klimaatplan interne organisatie. Hoofdstuk 3 bevat de actualisatie van het klimaatplan. In dit hoofdstuk gaan we in op de uitdagingen en de gedefinieerde acties per jaar en per thema. Alle thema's

zijn uitgewerkt in een impact op korte termijn (tot en met 2025) en een langetermijnpact (2026-2030). De uitleg over de CO₂-Prestatieladdermethodiek en hoe de voortgang te monitoren, is te vinden in hoofdstuk 4. Hierin vindt u ook de kanttekeningen over de beperkingen van het klimaatplan.

2 TERUGBLIK 2018-2021

De provincie Gelderland heeft vooruitlopend op internationale en nationale duurzame ontwikkelingen duurzaamheid al jaren hoog op de agenda staan. Sinds 2014 wordt er al gemonitord op de CO₂-voetafdruk. Het klimaatplan opgesteld in 2018 (ruim voordat de Nederlandse Klimaatwet van kracht werd) was al stringenter dan de eisen van toen. Een terugblik naar wat we sinds 2018 hebben bereikt volgt hieronder.

2.1 HET REFERENTIEJAAR 2018

In de zomer van 2018 is het klimaatplan interne organisatie opgesteld. Gekozen is om 2018 als referentiejaar op te nemen. De CO₂-voetafdruk 2018 is in februari 2019 als onderdeel van de certificering op de CO₂-Prestatieladder geaudit door een certificerende instelling en vastgesteld. Vanaf 2018 wordt elk kwartaal de voortgang gemeten op CO₂-, energie- en afvalreductie. Hieronder een overzicht van de behaalde resultaten per onderwerp.

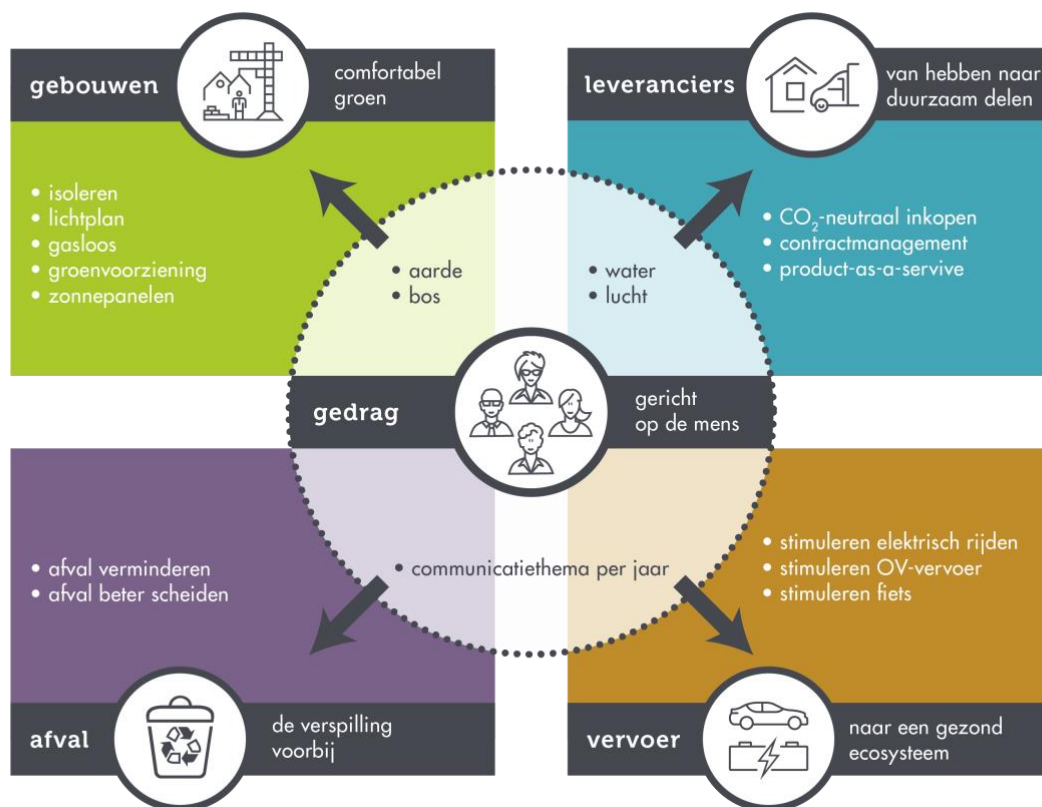
			2018 Referentiejaar	2021 Gerealiseerd	2021 Genormali- seerd (N)	% reductie 2018-2021 (N)
CO ₂	Bedrijfsvoering:	Energie	492	381	338	-31%
		Zakelijk vervoer	1.081	691	880	-14%
		Inkoop producten/diensten	1.037	319	670	-31%
		Woon-werkverkeer	1.553	398	1.100	-20%
		Afval	818	1.051	850	-27%
		Overig	45	20	32	-29%
		Subtotaal	Bedrijfsvoering	5.026	2.860	3.870
	Overig:	Aanbestede werken	37.566	33.744	30.000	-20%
		Inkoop grondstoffen	1.197	2.237	1.100	-8%
		OV-concessies	62.539	31.413	40.000	-36%
		Overig	1.653.613	1.502.631	1.551.000	-6%
Totaal			1.759.941	1.572.885	1.625.970	-8%
Energie	Elektriciteit		9.304.363	8.301.217	8.915.966	-4%
	Gas		898.193	476.512	390.760	-56%
	Warmte		810.562	490.962	425.511	-53%
	Opwek	Zonnepanelen	252.565	402.868	402.868	160%
Totaal			10.760.553	8.865.823	9.329.369	-13%
Afval	Bedrijfsvoering	Huis der Provincie	106	34	90	-15%
	Steunpunten	Afval wegen en parkeerplaatsen	144	114	130	-10%
	BOW	Veegvuil	500	494	490	-2%
Totaal			750	642	710	-5%

2.2 CERTIFICERING CO₂-PRESTATIELADDER

Begin 2019 zijn we voor het eerst gecertificeerd op niveau 3 van de CO₂-Prestatieladder. Vanaf het jaar 2020 zijn we gecertificeerd op niveau 5. Met de certificering op niveau 5 is ook de plicht gekomen om niet alleen bedrijfsvoering te monitoren, maar ook alle activiteiten die bijdragen aan een CO₂-uitstoot. Dit heeft gezorgd voor een bredere aanpak van de CO₂-reductieaanpak. Naast bedrijfsvoering rapporteren we nu ook elk halfjaar de CO₂-reductie op alle activiteiten die we laten uitvoeren en/of waar we verantwoordelijk voor zijn (OV-concessies, gebruik van onze assets).

2.3 REALISATIE PER THEMA

In het klimaatplan interne organisatie 2018 is een aanpak per thema afgesproken, te weten: gebouwen, leveranciers, afval, vervoer en gedrag.

Per thema worden vooral de resultaten op het gebied van CO₂-reductie bijgehouden. Per eind 2021 zijn de resultaten per thema als volgt:

Thema's KIO 2018	2018	2021	2021
	Referentiejaar	Realisatie	Genormaliseerd
Mobiliteit	2.634	1.089	1.980
Gebouwen	509	387	344
Leveranciers	1.065	333	696
Afval	818	1.051	850
Totaal	5.026	2.860	3.870

Het jaar 2018 is het zogenaamde referentiejaar, het jaar op basis waarvan de voortgang wordt gemeten. Voor 2021 hebben we naast de werkelijk gerealiseerde CO₂-uitstoot ook een genormaliseerd resultaat berekend. Met dit genormaliseerde resultaat hebben we het effect van de COVID-19-pandemie geneutraliseerd. Hierdoor is een realistischer uitgangspunt voor de komende jaren berekend.

Na de publicatie van het Gelders Klimaatplan is besloten om het interne klimaatplan te actualiseren. Hierbij is aansluiting gezocht bij de thema's uit het Gelders Klimaatplan. Ook was de opgave om de eisen voor niveau 5 van de CO₂-Prestatieladder beter te integreren. Hieronder volgt een uitleg van de aanpak en het ambitieniveau vanuit dezelfde thema's als voorheen: CO₂-, energie- en afvalreductie.

3.1 DE THEMA'S

De thema's voor de uitvoering van het klimaatplan interne organisatie zijn onderverdeeld in twee clusters. Het eerste cluster bestaat uit drie thema's met als gezamenlijk doel het beïnvloeden van het gedrag. Het tweede cluster omvat vier thema's die alle gaan over beleidsmaatregelen.

3.1.1 BEÏNVLOEDEN GEDRAG

Onder dit cluster valt alles wat nodig is om ons patroon en ons inzicht in klimaatneutraal handelen te bevorderen. Dit doen we door:

- de klimaatmentaliteit verder aan te wakkeren;
- interventietechnieken in te zetten;
- duurzaam handelen te verwachten.

De bijbehorende acties leveren tot en met 2030 een CO₂-reductie op van 7 Mton, het netto-energieverbruik daalt met 1.250 MWh en de benodigde financiering is € 1,3 miljoen.

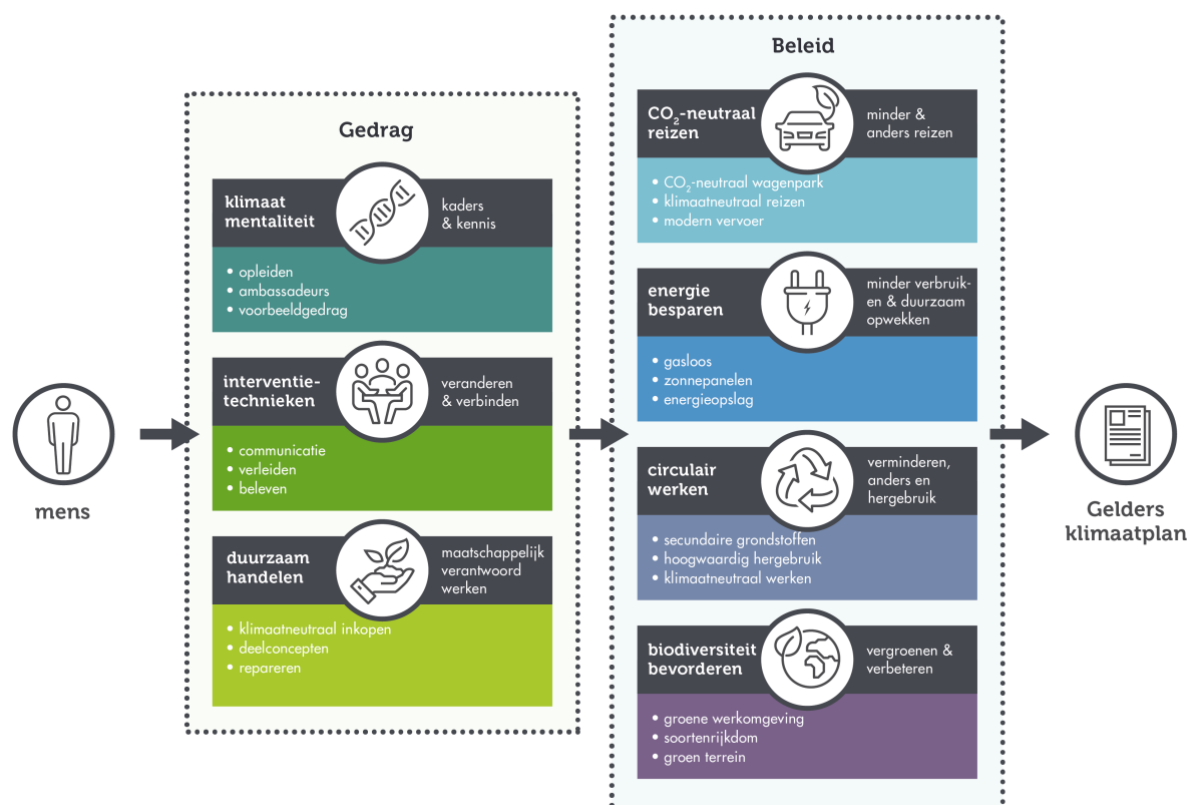
3.1.2 BELEIDSMAATREGELEN

Onder dit cluster valt alles wat nodig is aan maatregelen die door keuzes kunnen worden gerealiseerd. Deze klimaatneutrale keuzemaatregelen zijn in vier thema's onderverdeeld:

- CO₂-neutraal reizen
- Energie besparen
- Circulair werken
- Biodiversiteit bevorderen

De bijbehorende acties leveren tot en met 2030 een reductie op van 786 Mton CO₂ en het energieverbruik op gebruiksgoederen zal met 5.542 MWh positief worden beïnvloed. De benodigde en reeds beschikbare financiering is circa € 4,3 miljoen.

In totaal bestaat het klimaatplan voor de periode 2022-2025 dus uit zeven thema's:

3.2 DOELEN 2022-2025

De doelen voor de periode 2022-2025 zijn gedefinieerd op basis van 190 acties. Deze 190 acties vloeien voort uit het klimaatplan 2018, zijn opgehaald uit de organisatie en aangevuld met inzichten van vandaag. Alle acties zijn uitgewerkt in verwachtingen op het gebied van reductiemogelijkheden en bijbehorende kosten/investeringen.

Totaal 2022-2025		Budget in euro	CO ₂ -reductie t/m 2025 in ton CO ₂	E-verbruik in kWh	Afval-reductie in ton kg
Klimaatneutraliteit	Kennis en kunde	613.000,00	0	0	10
CO ₂ -neutraal reizen	Minder en anders reizen	551.000,00	252.240	1.130.000	0
Energie besparen	Duurzame gebouwen en optimaliseren energiegebruik	2.604.000,00	667	-2.987.961	0
Circulair werken	Verminderen, veranderen en hergebruik	422.500,00	4.971	360	74
Biodiversiteit bevorderen	Vergroenen en verbeteren	594.000,00	150	-20.000	0
Duurzaam handelen	Maatschappelijk verantwoord inkopen	235.000,00	2.732	-605.000	20
Interventietechnieken	Verandermanagement	417.000,00	50	-300.000	0
Totaal		5.436.500,00	260.809	-2.782.601	104
Waarvan	Bedrijfsvoering		4.752		
	BOW/UW		5.995		
	Algemeen		250.063		

Hieronder zijn alle thema's verder uitgewerkt.

3.3 KLIMAATMENTALITEIT

Onder het thema **Klimaatmentaliteit** zijn acties gedefinieerd die betrekking hebben op het vergroten van kennis en kunde op het gebied van duurzaamheid en het vaststellen van duurzame kaders voor medewerkers.

KORTETERMIJNACTIES 2022

In 2022 wordt een kennisbank over duurzaamheid opgezet. Het opgezette ambassadeursnetwerk wordt ingezet om medewerkers te stimuleren het goede voorbeeldgedrag verder te ontwikkelen. Ook zullen klimaatcoaches worden opgeleid om afdelingen te helpen bij de dilemma's rondom duurzaamheid. Aansluiting wordt gezocht bij interne trainingsprogramma's om (daar waar dit zinvol is) duurzaamheid te integreren.

LANGETERMIJNACTIES 2023-2025

Op de wat langere termijn worden kaders uitgewerkt om CO₂-beprijzing bij interne besluitvormingstrajecten te integreren. Verder zullen we inzetten op samenwerking met kennisinstituten en het delen van expertise met andere overheidsinstanties.

3.4 INTERVENTIETECHNIEKEN

Onder het thema **Interventietechnieken** zijn vooral acties gedefinieerd op het gebied van verandermanagement en patroonwijzigingen.

KORTETERMIJNACTIES 2022

In 2022 gaan we verder met het organiseren van klimaatexpedities. Twee keer per jaar kunnen medewerkers en geïnteresseerden kennismaken met de duurzaamheidsthema's van dat moment. Bij voorkeur zullen we Gelderse bedrijven uitnodigen om ons de laatste ontwikkelingen/innovaties op het gebied van duurzaamheid te tonen. Verder zullen we via vlogs transitiedilemma's bespreken en inzetten op verduurzaming van het reisgedrag.

LANGETERMIJNACTIES 2023-2025

Een van de grootse uitdagingen is het wijzigen van ons patroon op het gebied van reizen en kopen. We zullen apps ontwikkelen om medewerkers te helpen bij hun klimaatkeuzes. Het blijvend organiseren van de klimaatexpedities moet zorgen voor herkenbaarheid van ons beleid. Het beleven en ervaren van wat er wel kan is verder een groots aandachtspunt bij de gedefinieerde acties.

3.5 DUURZAAM HANDELEN

Onder het thema **Duurzaam handelen** zijn vooral acties gedefinieerd op het gebied van maatschappelijk verantwoord inkopen. Denk hierbij aan minder kopen (*refuse*), maar ook aan het kopen van biobased producten en het verminderen van transportbewegingen van leveranciers.

KORTETERMIJNACTIES 2022

In 2022 zetten we de ingeslagen weg van het verduurzamen van leverancierscontracten voort. In aanbestedingen stellen we, als de markt het toelaat, steeds meer criteria op rondom duurzaamheid. Denk hierbij aan het actief inzetten op het verminderen van transportbewegingen en verpakkingen en op het gebruik van duurzamere producten.

LANGETERMIJNACTIES 2023-2025

Naast het verder uitbouwen van duurzaamheidseisen bij aanbestedingen zal ook worden ingezet op het controleren van de duurzaamheidsbeloften van leveranciers. Experimenten op het gebied van deeleconomie worden gestart en omarmd bij succes. Het kopen van

producten-als-een-service en het delen van onze eigen assets met anderen wordt verder uitgewerkt.

3.6 CO₂-NEUTRAAL REIZEN

Onder het thema **CO₂-neutraal reizen** zijn acties gedefinieerd die zowel het eigen reizen (werk-werk en woon-werk) verduurzamen als dat van leveranciers. Centraal hierbij staat het doel om in 2025 daar waar mogelijk CO₂-neutraal te reizen en transporteren.

KORTETERMIJNACTIES 2022

In 2022 gaan we ons eigen wagenpark verder verduurzamen. Bij vervanging wordt overgegaan op CO₂-neutraal vervoer. Onder onze medewerkers starten we een reisonderzoek op om te bekijken hoe we via de reisregeling beter kunnen inspringen op de behoeften zodat duurzaam reizen kan worden versneld.

LANGETERMIJNACTIES 2023-2025

Het eigen wagenpark zal in 2025 volledig CO₂-neutraal zijn voor zover dit technisch mogelijk is binnen onze functionele eisen. Minder reizen met de auto (thuiswerken) is een van de andere prioriteiten. We zetten in op openbaar vervoer en het optimaliseren van het zogenoemde *last mile*-vervoer zoals lopen, fietsen, steppen et cetera. Samenwerking zal worden gezocht met andere lokale organisaties om gezamenlijk de opgave rondom minder en CO₂-neutraal vervoer verder te kunnen organiseren.

3.7 ENERGIE BESPAREN

Onder het thema **Energie besparen** zijn acties gedefinieerd op het gebied van het verduurzamen van ons vastgoed, het opwekken van energie en het optimaliseren van de infrastructuur.

KORTETERMIJNACTIES 2022

In 2022 worden steunpunten verder verduurzaamd. Het gasloos maken is een eerste prioriteit en verder zullen we waar mogelijk de daken vol leggen met zonnepanelen. We installeren onze eerste energieopslagfaciliteit en leggen een snellere laadinfrastructuur aan. Aangetekend hierbij is dat op het moment van schrijven een strategische verkenning plaatsvindt rondom het vastgoed steunpunten en districtskantoren. Mocht de uitkomst hiervan zijn dat de huidige doelen niet meer realistisch zijn, dan zal versneld een actualisatie van de doelen plaatsvinden.

LANGETERMIJNACTIES 2023-2025

In 2025 zijn we gasloos en hebben we de daken op steunpunten vol gelegd met zonnepanelen. Onze openbare verlichting zal energie besparen door overdag zonne-energie op te slaan. Waterstof als energieopslag wordt onderzocht en bi-directioneel laden wordt indien mogelijk gefaciliteerd. Bij bi-directioneel laden kan een elektrisch voertuig niet alleen opladen, maar kan de batterij van het voertuig ook terugleveren.

3.8 CIRCULAIR WERKEN

Onder het thema **Circulair werken** zijn acties gedefinieerd om grondstoffen te verminderen, afval te recyclen en over te stappen op secundaire grondstoffen en gerecyclede producten. Ook valt binnen dit thema het actief zoeken naar mogelijkheden voor het stimuleren van de circulaire economie.

KORTETERMIJNACTIES 2022

In 2022 zetten we in op het voorkomen van voedselverspilling in het restaurant van het Huis der Provincie. In ABG-aanbestedingen zetten we in op het inzichtelijk maken van het hergebruik van materialen op de bouwplaats. Herkomst van grondstoffen zal deel uitmaken van de eisen die gesteld worden aan de leveranciers.

LANGETERMIJNACTIES 2023-2025

Experimenten met nieuwe duurzamere grondstoffen worden uitgerold. MKI-waarden (de berekende milieukostenindicator) en/of projectspecifieke LCA's (een milieugerichte life cycle analysis is een methode voor het in kaart brengen van de invloed van producten en menselijke activiteiten op het milieu) worden uitgevraagd om de markt verder uit te dagen om te verduurzamen. Hergebruik van materialen is hierbij een speerpunt. Bij het beheer en onderhoud van wegen zal circulariteit een grote rol gaan spelen.

3.9 BEVORDEREN BIODIVERSITEIT

Onder het thema **Biodiversiteit bevorderen** zetten we in op het vergroenen van ons vastgoed en de omgeving. Ook het ecologisch beheer van onze bermen en gronden is onderdeel van dit thema.

KORTETERMIJNACTIES 2022

In 2022 zetten we in op het vergroenen van steunpunten conform het Natuurbeheerplan. Onderzocht wordt hoe het Huis der Provincie groener kan worden. Groene daken, neststenen voor vleermuizen en meer bloeiende planten is de inzet.

Vanuit goed voorbeeldgedrag zetten we in op het certificeren voor het groene Terreinlabel. Parkeerplaatsen vergroenen en minder en/of anders maaien van bermen zijn andere uitgangspunten. Dit alles met het doel om naast biodiversiteit ook klimaatadaptatie te bevorderen.

3.10 TOTAALOVERZICHT 2030

Hieronder zijn per thema de beoogde resultaten aangegeven per jaar tot en met 2030. Tevens is een budget opgenomen voor projectmanagement en het complementeren van de CO₂-voetafdruk conform de CO₂-Prestatieladder.

2022		Budget in euro	CO ₂ -reductie in ton CO ₂	E-verbruik in kWh
Klimaatneutraliteit	Kennis en kunde	128.000,00	0	0
CO ₂ -neutraal reizen	Minder en anders reizen	150.000,00	4.512	120.000
Energie besparen	Duurzame gebouwen en optimaliseren energiegebruik	1.100.000,00	13	-195.292
Circulair werken	Verminderen, veranderen en hergebruik	167.500,00	0	0
Biodiversiteit bevorderen	Vergroenen en verbeteren	245.000,00	0	0
Duurzaam handelen	Maatschappelijk verantwoord inkopen	145.000,00	136	-20.000
Interventietechnieken	Verandermanagement	137.000,00	5	0
Totaal		2.032.500,00	4.666	-95.292
Waarvan	Bedrijfsvoering		191	
	BOW/UW		100	
	Algemeen		4.375	
2023		Budget in euro	CO ₂ -reductie in ton CO ₂	E-verbruik in kWh
Klimaatneutraliteit	Kennis en kunde	250.000,00	0	0
CO ₂ -neutraal reizen	Minder en anders reizen	166.000,00	29.718	220.000
Energie besparen	Duurzame gebouwen en optimaliseren energiegebruik	554.000,00	136	-513.280
Circulair werken	Verminderen, veranderen en hergebruik	220.000,00	514	120
Biodiversiteit bevorderen	Vergroenen en verbeteren	185.000,00	30	0
Duurzaam handelen	Maatschappelijk verantwoord inkopen	90.000,00	382	-145.000
Interventietechnieken	Verandermanagement	137.500,00	13	-100.000
Totaal		1.602.500,00	30.793	-538.160
Waarvan	Bedrijfsvoering		750	
	BOW/UW		630	
	Algemeen		29.413	
2024		Budget in euro	CO ₂ -reductie in ton CO ₂	E-verbruik in kWh
Klimaatneutraliteit	Kennis en kunde	160.000,00	0	0
CO ₂ -neutraal reizen	Minder en anders reizen	135.000,00	71.395	320.000
Energie besparen	Duurzame gebouwen en optimaliseren energiegebruik	840.000,00	255	-1.009.695
Circulair werken	Verminderen, veranderen en hergebruik	35.000,00	1.526	120
Biodiversiteit bevorderen	Vergroenen en verbeteren	94.000,00	60	-10.000
Duurzaam handelen	Maatschappelijk verantwoord inkopen	0,00	707	-195.000
Interventietechnieken	Verandermanagement	95.000,00	16	-100.000
Totaal		1.359.000,00	73.959	-994.575

Waarvan	Bedrijfsvoering		1.379	
	BOW/UW		1.755	
	Algemeen		70.825	

2025		Budget in euro	CO ₂ -reductie in ton CO ₂	E-verbruik in kWh
Klimaatneutraliteit	Kennis en kunde	75.000,00	0	0
CO ₂ -neutraal reizen	Minder en anders reizen	100.000,00	146.615	470.000
Energie besparen	Duurzame gebouwen en optimaliseren energiegebruik	150.000,00	263	-1.269.695
Circulair werken	Verminderen, veranderen en hergebruik	0,00	2.931	120
Biodiversiteit bevorderen	Vergroenen en verbeteren	70.000,00	60	-10.000
Duurzaam handelen	Maatschappelijk verantwoord inkopen	0,00	1.507	-245.000
Interventietechnieken	Verandermanagement	47.500,00	16	-100.000
Totaal		442.500,00	151.392	-1.154.575
Waarvan	Bedrijfsvoering		2.432	
	BOW/UW		3.510	
	Algemeen		145.450	

2026-2030		Budget in euro	CO ₂ -reductie in ton CO ₂	E-verbruik in kWh
Klimaatneutraliteit	Kennis en kunde	0,00	0	0
CO ₂ -neutraal reizen	Minder en anders reizen	25.000,00	517.515	470.000
Energie besparen	Duurzame gebouwen en optimaliseren energiegebruik	100.000,00	263	-4.124.695
Circulair werken	Verminderen, veranderen en hergebruik	0,00	10.181	120
Biodiversiteit bevorderen	Vergroenen en verbeteren	0,00	60	-10.000
Duurzaam handelen	Maatschappelijk verantwoord inkopen	0,00	4.107	-245.000
Interventietechnieken	Verandermanagement	0,00	16	-100.000
Totaal		125.000,00	532.142	-4.009.575
Waarvan	Bedrijfsvoering		2.982	
	BOW/UW		13.210	
	Algemeen		515.950	

Overzicht 2022-2030		Budget in euro	CO ₂ -reductie in ton CO ₂	E-verbruik in kWh
	Thema's	5.561.500,00	792.951	-6.792.175
	Certificering CO ₂ -Prestatieladder	112.500,00		
	Projectmanagement	1.296.250,00		
Totaal		6.970.250,00	792.951	-6.792.175

4 OVERIGE ONDERWERPEN

Het klimaatplan is opgesteld met inachtneming van de CO₂-Prestatieladdersystematiek en de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's). Verder zijn er blinde vlekken die we, als we ze zien, alsnog meenemen. De totale opgave kan daardoor groter zijn dan in het plan tot uitdrukking komt. Echter, dit laatste doet niets af aan het plan.

4.1 EISEN CO₂-PRESTATIELADDER

De CO₂-Prestatieladder is een instrument (oorspronkelijk van ProRail) ontwikkeld voor voorschrijvende instanties om leveranciers te stimuleren duurzame producten te leveren en een duurzame bedrijfsvoering te voeren. Het instrument is ontwikkeld om de bedrijven die deelnemen aan aanbestedingen uit te dagen en te stimuleren hun eigen CO₂-productie te kennen en te verminderen. Concreet geldt: hoe meer een bedrijf zich inspant om CO₂ te reduceren, hoe hoger het niveau op de Prestatieladder, hoe meer kans op gunningsvoordeel.

De CO₂-Prestatieladder is onder beheer bij Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden & Ondernemen (www.skao.nl).

EISEN NIVEAU 5 CO₂-PRESTATIELADDER

Eisen niveau 5: de organisatie beschikt over een CO₂-emissie-inventaris van haar belangrijkste leveranciers. De organisatie toont aan dat de doelstellingen zoals geformuleerd op niveau 3 en 4 worden gerealiseerd. De organisatie committeert zich publiekelijk aan een CO₂-reductieprogramma en kan aantonen dat zij een relevante bijdrage levert aan een innovatief CO₂-reductieproject.

Niveau 5 van de CO₂-Prestatieladder is het hoogst te behalen niveau waarop een organisatie kan worden gecertificeerd.

Bij het beoordelen van de CO₂-prestatie wordt per niveau beoordeeld hoe een organisatie scoort. Daarbij wordt vanuit vier invalshoeken gekeken: zelfinzicht, reductie-commitment, transparantie en samenwerking. Iedere invalshoek heeft daarbij een eigen weging.

Code	Invalshoek	Weegfactor
A	Inzicht (in eigen CO ₂ -uitstoot)	40%
B	CO ₂ -reductie (de ambitie waaraan men zich committeert)	30%
C	Transparantie (hoe communiceert men daarover in- en extern)	20%
D	Samenwerking met collega-bedrijven op het gebied van CO ₂ -reductie	10%

Elke organisatie wordt geacht een werkend CO₂-managementsysteem te hebben voor de organisatie en de projecten, dat jaarlijks wordt getoetst op ambities, reductie en continue verbetering.

De CO₂-Prestatieladder geldt voor de gehele organisatie en niet enkel voor een deelgebied. De provincie Gelderland is sinds 2019 en als eerste overheidsinstantie op het hoogste niveau (niveau 5) gecertificeerd.

4.2 CO₂-BEPRIJZING

De afgelopen vier jaar is de organisatorische CO₂-voetafdruk steeds beter inzichtelijk geworden. Meer inzicht betekent ook dat de voetafdruk meestal hoger is geworden. Dit is de voornaamste reden dat we als provinciale organisatie nog niet actief inzetten op CO₂-beprijzing.

De komende jaren zal de CO₂-voetafdruk een steeds prominentere rol krijgen bij de professionalisering van het klimaatbeleid van organisaties. Wij zetten dan ook in op het delen van kennis en stimuleren organisaties om transparant te zijn over hun voetafdruk. Op deelprocessen, zoals bij de aanschaf van een specifiek product of specifieke dienst, zal in de toekomst worden geëxperimenteerd met CO₂-beprijzing. Maar alleen in markten waarin sprake is van een zekere volwassenheid. Door het ontbreken van eenduidige normen en kaders rondom het opstellen van een CO₂-voetafdruk verwachten wij dit niet op korte termijn te doen.

4.3 MONITORING

Onderdeel van het plan is om elk kwartaal inzicht te geven in de vorderingen op het gebied van de gedefinieerde thema's en doelen. Zo stellen we elk kwartaal een klimaatmonitor op en wordt schriftelijk verantwoording afgelegd over wat we hebben gerealiseerd en wat we de komende periode gaan doen. Vanaf 2022 zal deze rapportage samenvattend in Celon worden opgenomen.

De klimaatmonitor heeft betrekking op zes onderdelen van de Sustainable Development Goals (SDG's), de zogenaamde deelgroep environmental. Zo zetten we in op minder

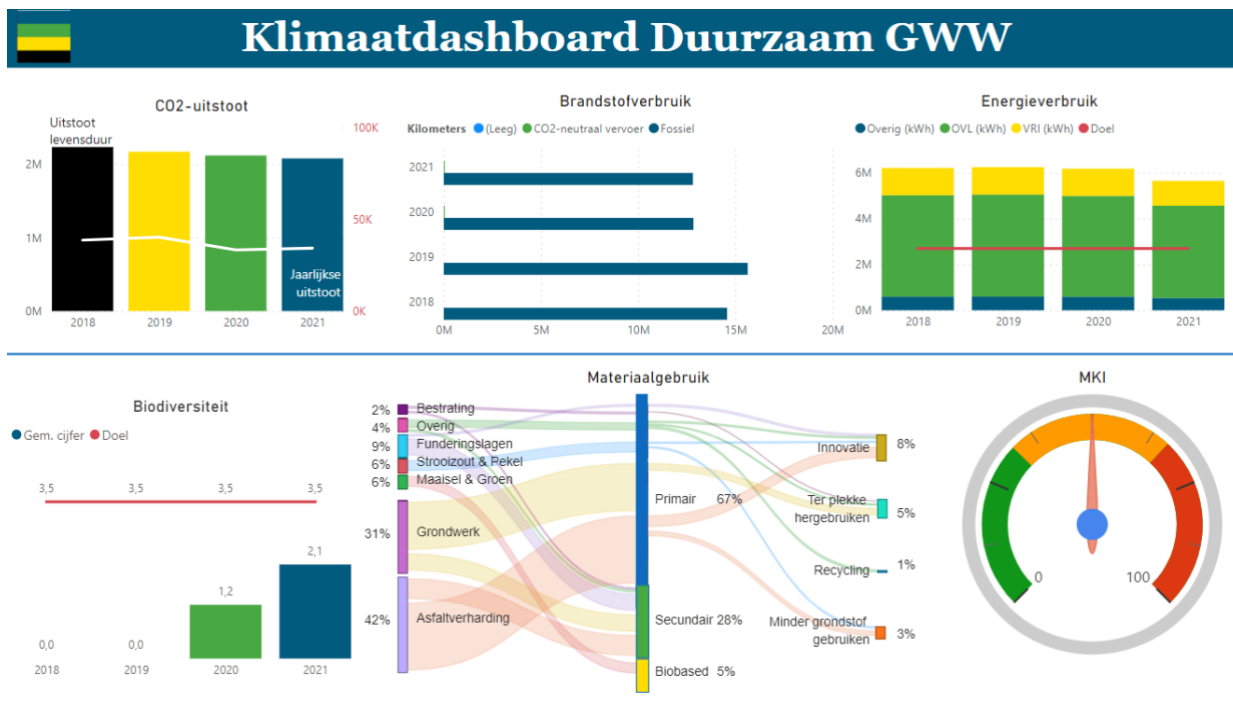

verspilling van schoon water en meer wateropslag (SDG 6). Met de plaatsing van zonnepanelen op onze daken leveren we een bijdrage aan SDG 7 (duurzame energie). Het aanleggen en beheren van onze provinciale wegen zal meer en meer duurzaam plaatsvinden (SDG 11). Onze ambitie is om de CO₂-uitstoot van onze bedrijfsvoering met 80% te reduceren. Zo dragen we direct bij aan SDG 13, klimaatactie. SDG 14 gaat over het leven in water. Door de baggeractiviteiten beter af te stemmen, zullen we hier een bijdrage aan leveren. Het ecologisch beheren van onze bermen draagt bij aan SDG 15, het bevorderen van het ecosysteem op het land.

De klimaatmonitor van de provincie Gelderland 2021 ziet er als volgt uit. Deze monitor zal worden aangepast aan de thema's en doelen zoals in het voorliggende plan zijn gedefinieerd.

Verder monitoren we elk kwartaal de voortgang op de milieu-impact bij BOW en het gebruik van primaire grondstoffen bij UW. In de nabije toekomst zullen we ook aansluiten op het klimaatdashboard van Duurzaam GWW. Hieronder de uitwerking van het concept DGGW-klimaatdashboard voor BOW en UW gezamenlijk.

4.4 COMMUNICATIEPLAN

De communicatiestrategie ondersteunt de uitvoering van het klimaatplan interne organisatie. De strategie is aangepast aan het geactualiseerde plan. Tegelijkertijd wordt er gekeken naar de nieuwe context van hybride werken. Het initiële communicatiedoel was de bekendmaking van het klimaatplan en het project 'Code Groen'. Hierbij waren motivatie en inspiratie de uitgangspunten. Deze fase zijn we nu voorbij en er breekt een nieuwe periode aan. Hierin zal de focus liggen op het verenigen en activeren van de doelgroep. Hoe kunnen we door middel van communicatie ervoor zorgen dat medewerkers zelf aan de slag gaan, zich verenigen op het onderwerp en gaan doen?

STRATEGISCHE UITGANGSPUNTEN COMMUNICATIEBELEID

De uitgangspunten zijn de voorwaarden waaraan alle communicatie minimaal moet voldoen. In onderstaande tabel zijn de kernwaarden van de provincie Gelderland te zien. Daarnaast de toevoeging vanuit het klimaatplan interne organisatie.

Provincie Gelderland	Klimaatplan interne organisatie
Eigentijds	Eenvoudig en doelgericht
Persoonlijk	Toegankelijk
Begrijpelijk	Geïntegreerd
Betrouwbaar	Delen van praktische voorbeelden en successen
	Ruimte om mee te denken (interactief)

KADER

In de periode van het geactualiseerde klimaatplan gaan we uit van een aantal kaders. Ten eerste zijn de collega's begaan met het klimaat en bekend met het interne klimaatplan. Daarbij wordt er ingezet op een pragmatische aanpak. Er wordt fasegewijs gecommuniceerd. Periodieke elementen zoals een infographic zullen op vaste momenten worden gecommuniceerd.

COMMUNICATIEWIJZE

De communicatiewijze richt zich op praktische tips en inzichten om een duurzame stap te kunnen zetten. Kernwaarden hierbij zijn:

- kennisbron;
- kansen pakken;
- behulpzame partij;
- alles kan en is mogelijk;
- uitdaging: haalbaar door inzet;
- open, informatief en eerlijk.

Met de communicatie willen we aanzetten tot actie. De informatie moet aansprekend zijn. Toch is er zowel binnen als buiten de provincie een overlading aan informatie en communicatie. Het is daarom belangrijk zoveel mogelijk in samenhang te communiceren en waar mogelijk mee te liften op andere organisatiebrede communicatithema's en boodschappen. Hieruit moet duidelijk naar voren komen wat de verwachtingen zijn. Tegelijkertijd worden klimaatuitingen meegenomen in de opgaves die nog voor ons liggen.

De boodschap en het doel van een uiting kan voor alle collega's gelijk zijn. De wijze van communiceren (middel en kanaal) kan verschillen. Op deze manier is de kans het grootst dat de boodschap alle collega's bereikt. Daarbij moeten collega's zich gehoord voelen, het is dus belangrijk dat er een mogelijkheid is om informatie ook terug te brengen en/of antwoord te geven.

HYBRIDE WERKEN

Door de COVID-19 pandemie waren, en zijn, medewerkers van de provincie genooddaakt thuis te werken. Ongeacht versoepelingen van maatregelen gaat de provincie niet terug naar volledig werken op kantoor. 'Terug naar normaal' staat nu gelijk aan 'terug naar hybride'. Bij deze manier van werken zullen collega's nog veel thuiswerken en alleen bij teamoverleggen of noodzakelijke afspraken naar kantoor gaan.

Het communicatieteam van de provincie Gelderland is aan het onderzoeken hoe we in deze nieuwe manier van werken de collega's het beste kunnen bereiken. De uitkomsten hiervan worden uiteraard meegenomen in het communicatieplan. Naar verwachting zal dit met name gaan over kanaalkeuze en frequentie.

Nu de periode van inspireren en motiveren is geweest, zal het klimaatplan meer sturend van aard zijn. Hierbij passen ook andere communicatie-uitingen. De effectiefste kanalen in deze context zijn:

- nieuwsberichten/brieven;
- bijeenkomsten;
- video's;
- inzet van ambassadeurs en andere invloedrijke spelers;
- samenhang realiseren met andere programma's en projecten;
- sturen op te behalen doelen door het management.

COMMUNICATIEPLANNING

Voor de communicatieplanning wordt ieder jaar een thema gedefinieerd. Dit zal aan het einde van het voorgaande jaar bepaald worden op basis van de actuele context op dat moment. Voor 2022 is dit gedefinieerd als 'The next step'. Collega's maken kennis met het geactualiseerde klimaatplan en daarbij behorende thema's. Ambassadeurs worden ingezet en een verscheidenheid aan evenementen wordt aangeboden om collega's in de realisatiestand te krijgen om het echt te gaan doen en duurzamer te gaan leven. In nieuwsberichten en transitievlogs wordt aangehaakt op acties uit de actielijsten per thema. Er wordt hierbij specifiek gekeken naar de praktische volgende stap. In onderstaande tabel is een planning te zien waarin nieuwsberichten aanhaken op deze thema's. De volgorde hiervan hangt vanzelfsprekend af van de uitgevoerde acties binnen die periode.

4.5 UITGANGSPUNTEN

In het klimaatplan dat voor u ligt, is uitgewerkt hoe de CO₂-uitstoot, het energieverbruik en de afvalstromen kunnen worden gereduceerd. Om dit plan realistisch te houden, zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Balans zoeken tussen ambitie – middelen – technologische ontwikkeling – realiteit.
- Aansluiting bij het Gelders Klimaatplan (extern) en diverse akkoorden en manifesten.
- Bedrijfseconomische principes: bij vervangingsmoment verduurzamen.
- Alleen de extra investeringen voor duurzaamheid zijn opgenomen in het budget.
- Duurzaamheid is onderdeel van de functionele verantwoordelijkheid.
- De communicerende vaten tussen CO₂ – energie – afval vragen om een goede afstemming tussen de acties. Het actieplan is een integraal plan.
- Prioritering in het plan is als volgt:
 - CO₂-reductie (certificering CO₂-Prestatieladder en Klimaatwet)
 - Energie-reductie (Gelders Klimaatplan en Energiewet)
 - Afvalreductie (Circulariteit)
 - Biodiversiteit

- Een deel van de duurzaamheidsinvesteringen is onderdeel van de normale begroting. Alleen de opstartkosten en/of extra eisen zijn opgenomen in het budget voor het klimaatplan interne organisatie.

De actualisatie van het klimaatplan interne organisatie geeft in detail aan wat we gaan doen om de gestelde doelen te realiseren. Het is een dynamisch plan voor de periode 2022-2025. Dit betekent dat de acties niet in beton zijn gegoten. Mochten er ontwikkelingen/aanleidingen en/of bedrijfseconomische gronden zijn die noodzakelijkerwijs leiden tot aanpassingen, dan stemmen we ons plan daarop af. Indien dit betekent dat de gestelde doelen voor 2025 en/of 2030 niet meer realistisch zijn, dan gaan we versneld (voor 2025) een actualisatie opstarten.

[illegible]

Intel ventilete

<https://youtu.be/SBwmar3bdc>

Vanaf 2026

Duurzaam handelen												
Maatschappelijk verantwoord inkopen												
					Per jaar				Raming			
Nr.	Actie	Onderdeel CO2-prestatieladder	Scope	Besparing CO2 jr 22	Besparing CO2 jr 23	Besparing CO2 jr 24	Besparing CO2 jr 25	Impact E-verbruik	Investering	Kosten	Opmerkingen	
2022												
511	Raamcontracten met leverancier bonus opnemen voor CO2-neutraal vervoer	Bedrijfsvoering	3,7 3,8	2,0	4,0	4,0	4,0	-	-	50.000,00	Bonus van max 1.000 per vervoermiddel per jaar	
512	Zo veel mogelijke lokale producten kopen (made in GLD/NL) <€50k	Bedrijfsvoering	3,7	2,0	4,0	4,0	4,0	-	-	-	Gedrag van de besteller/koper	
513	Minimaal 2x per jaar kennis delen in de keten over duurzaam handelen	Bedrijfsvoering		-	-	-	-	-	-	20.000,00	Ondersteuningskosten	
514	1 pilot aanbesteding voor nieuwe duurzame vervoersopties	Bedrijfsvoering	3,7 3,8	-	-	-	-	-	-	10.000,00	Extra advieskosten	
515	Reiskosten als losse component in tariefstelling inhuur- meer vergoeden bij bewijs voor CO2-neutraal vervoer	Bedrijfsvoering	3,8	20,0	50,0	50,0	50,0	-	-	5.000,00	Flyer om leveranciers te informeren	
516	Bij huur van materieel, duurzaamheid (energie/co2/afval) in afweging meenemen	BOW/UW	3,10	100,0	250,0	500,0	1.000,0	-	-	10.000,00	Advieskosten om afwegingskader en model op te zetten	
517	Waar mogelijk biobased/recyclede/eco producten aanschaffen	Bedrijfsvoering	3,7	2,0	4,0	4,0	4,0	-	-	-		
518	Als selectiecriteria opnemen oplossingen voor verpakkingsmaterialen bij producten	Bedrijfsvoering	3,5	10,0	20,0	20,0	20,0	-	-	-		
519	Aanschaf energie zuinige apparatuur minimaal D	Bedrijfsvoering	2,1	-	-	-	-	(10.000,00)	-	-		
520	Onderzoek naar service/repairatie centre in Arnhem	Bedrijfsvoering		-	-	-	-	-	-	25.000,00	Langere levensduur van ICT-artikelen en facilitaire apparatuur	
521	Bewustwording creëren bij medewerkers op duurzaam handelen	Bedrijfsvoering		-	-	-	-	(10.000,00)	-	25.000,00	Digitale toolkit ontwerpen waarin duurzaamheids dilemma's worden voorgelegd.	
				136,0	332,0	582,0	1.082,0	(20.000,00)	-	145.000,00		
2023												
522	Aanschaf energie zuinige apparatuur minimaal C	Bedrijfsvoering	2,1		-	-	-	(25.000,00)	-	-		
523	Raamcontracten met leverancier criteria opnemen voor CO2-neutraal vervoer	Bedrijfsvoering	3,7 3,8		50,0	75,0	75,0	-	-	-		
524	Minimaal 2x per jaar kennis delen in de keten over duurzaam handelen	Bedrijfsvoering			-	-	-	-	-	20.000,00	Ondersteuningskosten	
525	Steekproefsgewijs controleren dat duurzaamheidsonderbouwing in aanbestedingsdocumenten klopt	Bedrijfsvoering	3,7 3,8		-	-	-	-	-	20.000,00	Advies om protocollen op te stellen en training van medewerkers	
526	Alleen duurzaam vervoer op terrein laden/lossen	Bedrijfsvoering			-	-	-	-	-	-		
527	Uitwerken deelconcepten voor kantoorruimte HdP en DK	Bedrijfsvoering			-	-	-	(100.000,00)	-	-		
528	Comfortabele werkomgeving (licht, tocht, co2 etc)	Bedrijfsvoering			-	-	-	-	-	-		
529	Symposium organiseren omtrent duurzaam gedrag in relatie tot stakeholders	Bedrijfsvoering			-	-	-	-	-	50.000,00	Met andere medewerkers van (decentrale) overheden ontdekken welke gedragsaspecten belangrijk zijn	
530	Indien mogelijk alleen modulair opgebouwde producten inkopen (eenvoudig te repareren)	Bedrijfsvoering			-	-	-	-	-	-		
531	Experiment opzetten met Product as a Service	Bedrijfsvoering	3,7		-	-	-	-	-	-	Huren van de producent in plaats van kopen	
				50,0	75,0	75,0	(125.000,00)	-	-	90.000,00		
2024												
532	Aanschaf energie zuinige apparatuur minimaal B	Bedrijfsvoering	2,1			-	-	(50.000,00)	-	-		
533	Minimaal 2x per jaar kennis delen in de keten over duurzaam handelen	Bedrijfsvoering				-	-	-	-	-		
534	Raamcontracten met leverancier eis opnemen voor CO2-neutraal vervoer	Bedrijfsvoering	3,7 3,8			50,00	100,00	-	-	-		
535						-	-	-	-	-		
536						-	-	-	-	-		
537						-	-	-	-	-		
538						-	-	-	-	-		
539						-	-	-	-	-		
540						-	-	-	-	-		
541						-	-	-	-	-		
				50,0	100,0	(50.000,00)	-	-	-	-		
2025												
542	Aanschaf energie zuinige apparatuur minimaal A	Bedrijfsvoering	2,1				-	(50.000,00)	-	-		
543	Alleen CO2-neutraal vervoer toestaan voor leverancier met personen auto's	Bedrijfsvoering	3,7 3,8				250,00		-	-		
544							-	-	-	-		
545							-	-	-	-		
546							-	-	-	-		
547							-	-	-	-		
				250,0	(50.000,00)	-	-	-	-	-		
2026 - 2030												
548	Alleen CO2-neutraal vervoer toestaan voor alle transportmiddelen	Bedrijfsvoering	3,7 3,8				50,0	-	-	-		
549	Verplicht stellen van CO2-neutraal materieel en vervoer bij aanbestede werken	BOW/UW	3,10 3,11				2.500,0	-	-	-		
550	Alleen CO2-neutraal vervoer toestaan voor leverancier met personen auto's	Bedrijfsvoering	3,7 3,8				50,0	-	-	-		
				2.600,0	-	-	-	-	-	-		
				136,0	382,0	707,0	4.107,0	(245.000,00)	-	235.000,00		
				Totale geraamde uitgaven							235.000,00	

Duurzame gebouwen en optimaliseren energieverbruik

Totale geraamde uitgaven	2.704.000,00
---------------------------------	---------------------

Circular werken												
Verminderen, veranderen en hergebruik												
						Per jaar				Raming		
Nr.	Actie	Onderdeel CO2-prestatieladder	Scope	Besparing CO2 jr 22	Besparing CO2 jr 23	Besparing CO2 jr 24	Besparing CO2 jr 25	Impact E-verbruik	Investering	Kosten	Opmerkingen	
2022												
311	Onderzoek toepassing van bagger	BOW/UW	3,10	-	-	-	-	-	-	25.000,00	Alleen niet-vervulde bagger	
312	Geen lunchpakketten uitleveren voor consumptie op werkvloer en in zalen	Bedrijfsvoering	3,5	-	2,0	2,0	2,0	-	-	-	50% besparing op voedselverspilling	
313	Implementeren Go Clean uitkomsten onderzoek afvalstromen parkeerplaatsen	Bedrijfsvoering	4,4	-	100,0	150,0	200,0	-	-	100.000,00	Onderzoek wordt in 2021 uitgevoerd, Alleen als afval gercycleed kan worden (geen verplaatsing van het probleem)	
314	Bio-plastics gebruiken als verpakkingsmateriaal voor voedsel	Bedrijfsvoering	3,5	-	1,0	1,0	1,0	-	-	2.500,00	Minder plastic afval	
315	2e handsmarkt organiseren 2x per jaar	Bedrijfsvoering		-	-	-	-	-	-	5.000,00	Minder reststromen	
316	Nieuwe eis bij ABG-aanbestedingen: verklaar wat je doet na afloop met de reststromen	BOW/UW	3,11	-	100,0	100,0	100,0	-	-	-	Meer bewustwording in de keten	
317	Voorraden registreren van her te gebruiken goederen bij vervanging	BOW/UW	3,11	-	50,0	100,0	100,0	-	-	10.000,00	Meer informatie over recyclebaarheid van reststromen	
318	In aanbesteding herkomst van grondstoffen uitvragen UW	BOW/UW	3,11	-	50,0	100,0	150,0	-	-	-	Meer bewustwording in de keten	
319	Materialenpaspoort Arnhem opzetten	Algemeen		-	-	-	-	-	-	25.000,00	Recyclebaarheid vergroten	
320	Leveranciers houden aan terugname verplichting van geleverde verpakkingen	Bedrijfsvoering	3,5	-	1,0	1,0	1,0	-	-	-	Meer bewustwording in de keten	
321	Onderzoek welke huidige regelgevingen/keurmerken houden circulaire initiatieven tegen? Kloppen deze regels nog wel met wat we willen?	Algemeen		-	-	-	-	-	-	-	Waar lopen we in ons huidige systeem tegenaan dat het nieuwe systeem tegenhoudt?	
				-	304,0	454,0	554,0	-	-	167.500,00		
2023												
322	Praktisch (kunst)werk maken van afval (een toepasbaar product)	Bedrijfsvoering	3,5		-	-	-	-	-	20.000,00	Muur en/of functionele meubel parkeerplaats	
323	Eerst ruimen dan maaien, recyclen van ruimafval	BOW/UW	3,10		-	20,0	50,0	100,00	-	-	Meer recyclen en mnder plastic in de natuur	
324	Verklaar welke duurzame (planeet) keuzes gemaakt worden voor inkopen met duurzaamheid kan >€50k	Bedrijfsvoering	3,7		5,0	10,0	10,0	-	-	-	Comply or explain	
325	Vastleggen hergebruik materialen op de bouwplaats (UW in aanbesteding opnemen)	BOW/UW	3,11		50,0	100,0	250,0	-	-	-	Inzicht in circulaire stromen	
326	Persoonlijk inschrijven op warme maaltijden die na 15.00 uur worden genuttigd	Bedrijfsvoering	3,5		-	5,0	5,0	5,00	-	-	Laat PS en andere medewerkers zichinschrijven op warme maaltijden, minder voedselverspilling,	
327	Onderzoek naar materialen om rolweerstand te verlagen op provinciale wegen	BOW/UW	4,11		-	-	-	-	-	100.000,00	Vermindering van uitstoot provinciale wegen. Onderzoeken hoe de weg ook een functie kan vervullen voor andere thema's. Misschien kunnen meerdere functies vervuld worden door 1 product.	
328	100% biobased materialen voor wegaanduidigen etc.	BOW/UW	4,10		50,0	100,0	200,0	-	-	-	Alleen voor producten waar veiligheid minder belangrijk is.	
329	Experiment om bij aanbesteding van goederen > €250,000 een LCA/ketenanalyse verplicht stellen	Bedrijfsvoering	3,7		5,0	10,0	10,0	15,00	-	-	Meer ketenbwustwording	
330	Pilot starten met nieuwe technieken waardoor minder grondstoffen nodig zijn.	BOW/UW	3,11		50,0	100,0	150,0	-	-	100.000,00	Innovatie stimuleren	
331	Pilot starten met groen strooizout	Bedrijfsvoering	3,13		50,0	150,0	250,0	-	-	-	https://www.biobasedeconomy.nl/2020/03/13/fabriek-voor-strooizout-uit-bermgras-geopend/	
					210,0	495,0	925,0	120,0	-	220.000,00		
2024												
332	MKI/CO2-beprijzing invoeren bij aanbestedingen >€250,000	BOW/UW	3,11			500,0	1.000,0	-	-	-	MKI en milieu-impact opslag bij prijsbepaling	
333	Pilot starten met olijvin	BOW/UW	3,11			50,0	100,0	-	-	-	CO2-opslag	
334	Hoogwaardig hergebruik snoeiafval keten opstarten/aansluiten	BOW/UW	3,10			-	50,0	-	-	-	Niet meer afvoeren	
335	Strooiën integreren in interpretatie klimaatatlas (meer op risico planten strooiën)	BOW/UW	3,10			25,0	50,0	-	-	-	Aanpassen zouthoeveelheid per wegvak	
336	Dynamisch plannen van onderhoud wegen (BOW)	BOW/UW	3,10			-	250,0	-	-	25.000,00	Juiste tijdvak en alleen indien nodig	
337	Biovergister plaatsen in restaurant	Bedrijfsvoering	3,5			2,0	2,0	-	-	10.000,00		
338						-	-	-	-	-		
339						-	-	-	-	-		
340						-	-	-	-	-		
341						-	-	-	-	-		
						577,0	1.452,0	-	-	35.000,00		
2025												
342	Nascheiding ipv scheiding aan bron (geen afvalsorteren op werkplek)	Bedrijfsvoering	3,5				-	-	-	-	Minder transportkilometers (1 wagen per week)	
343							-	-	-	-		
344							-	-	-	-		
345							-	-	-	-		
346							-	-	-	-		
347							-	-	-	-		
							-	-	-	-		
2026 - 2030												
348	Smallere wegen ter voorbereiding full-automatic rijden	BOW/UW	3,11				500,0	-	-	-	Minder asfalt	
349	Afvalstromen derden verminderen	Bedrijfsvoering	4,4				50,0	-	-	-		
350	Doorvoeren CO2-neutraal materieel BOW	BOW/UW	3,10				700,0					
351	Invoeren pilotprojecten - grondstof secundair inkopen	BOW/UW	3,11				6.000,0	-	-	-		
							7.250,0	-	-	-		
				0,0	514,0	1.526,0	10.181,0	120,0	-	422.500,00		
										422.500,00		
											Totale oeraamde uitgaven	

BIJLAGE B: CO₂-VOETAFDruk 2018-2030

		Thema	2018*	2021	2021	2025	2030
			Referentie- jaar	Realisatie	Genorma- liseerd	Doel	Ambitie
Scope 1	Brandstof wagenpark	Mobiliteit	572	583	600	0	0
	Gas	Gebouwen	181	79	58	0	0
	Eigen faciliteiten	Gebouwen	17	6	6	6	6
	Totaal scope 1	Totaal scope 1	770	668	664	6	6
				-13%	-14%	-100%	-100%
Scope 2	Warmte	Gebouwen	77	35	30	19	19
	Totaal scope 2	Totaal scope 2	77	35	30	19	19
				-55%	-61%	-75%	-75%
Scope 3	Bedrijfsvoering						
	<u>Upstream:</u>						
	Woon-werk	Mobiliteit	1.553	398	1.100	575	175
	OV	Mobiliteit	30	1	20	20	20
	Autoreizen	Mobiliteit	415	104	200	0	0
	Vliegareizen	Mobiliteit	64	3	60	20	20
	Afval eigen organisatie	Afval	302	60	100	59	59
	Grondstoffen	Leveranciers	23	11	20	20	20
	Inkoop goederen	Leveranciers	276	176	250	93	63
	Inkoop diensten	Leveranciers	761	143	420	70	0
	<u>Downstream:</u>						
	End-of-life goederen	Leveranciers	2	1	3	3	3
	Distributie	Leveranciers	3	2	3	3	3
	Verhuur	Gebouwen	234	267	250	50	50
	Afval derden	Afval	516	991	750	550	500
			4.179	2.157	3.176	1.463	913
				-48%	-24%	-65%	-78%
Scope 3	Overig						
	<u>Upstream:</u>						
	BOW	Overig	5.234	5.400	5.000	3.540	2.340
	UW	Overig	32.332	28.344	25.000	23.150	14.650
	OV-concessies	Overig	62.539	31.413	40.000	32.000	24.000
	Zout & pekell		1.197	2.237	1.100	850	850
	<u>Downstream:</u>						
	Materialen end-of-life UW/BOW		-	638	1.000	800	800
	Verkeersintensiteit	Overig	1.652.513	1.501.993	1.622.100	1.412.750	1.045.875
			1.753.815	1.570.025	1.622.100	1.473.090	1.088.515
				-6%	-8%	-16%	-38%
	Totaal scope 3		1.757.994	1.572.182	1.625.276	1.474.553	1.089.428
				-11%	-8%	-16%	-38%
	Totale voetafdruk		1.758.841	1.572.885	1.625.970	1.474.578	1.089.453
				-11%	-8%	-16%	-38%
	Bedrijfsvoering		5.026	2.860	3.870	1.488	938
				-43%	-23%	-70%	-81%